

TE ARAWA.

HE “moko-a” i te maara a *Te Toa Takitini* mo nga korero nei.

Ko Maketu te pa.

Ko Ngatoro te tauranga o te waka.

Ko Kurei te tumu.

Ka kitea mai e nga tangata o runga i a Te Arawa waka he whenua e kokiri ana ki waho i te moana; ka taumoutia e Tamatekapua penci: “Waiho ko te kureitanga o taku ihu.”

Ka uru a Te Arawa ki roto i te awa, ka tau, ka tapa te ingoa, ko “Ngatoroirangi.” Ka rere nga tangata ki uta, ka noho ki roto i te pa, ka tapa te ingoa ko “Maketu.” Ka tau te waka, ka tukutukua nga punga, a “Toka-parore” me “Tu-te-rangiharuru,” e tu mai nei ano. He wa ka toia ki uta, ka takoto. He wa neamai hoki, ka marara haere nga tangata whaka-te-tua-whenua. I muri mai ka tae mai he ope no runga i a Tainui, ko Raumati te rangatira. Ka tahuna a Te Arawa ki te ahi. Ka kitea atu te rangi e tuhi ana. Mohiotia tonutia ko Te Arawa kua wera i te ahi. Ka whakakao a “Ngaoho” i a ia (ko te ingoa tuatahi tenei o Te Arawa iwi). Katahi ka haere ki Maketu, ka patua taua iwi, mate katoa. Mate atu hoki a Raumati te rangatira.

Ka mau a Maketu te whenua. Ko Te Arawa waka kai runga tonu i nga kapua o te rangi e tau ana.

He maha nga whakatupuranga, ka tae mai he ope no runga i a Mataatua, te rangatira ko te Rangihouhiri. Ka whakanoho taua iwi ki Owara. He wa ka kohurutia e ratau he wahine no “Ngaoho,” ko Punohu te ingoa. Katahi, ka whawhaitia taua iwi e Ngaoho ki tai. Ka mate taua iwi. Nga ingoa i mate tuatahi i te po, ko Werapinaki, naana te kohuru. I te atatu te mate ko Tutengaehe, tama a te Rangihouhiri. No kona te kupu a te Rangihouhiri: “Haere koe i te tai-ata, ko ahau mo te tai-awatea.” I te awatea ano ka mate a te Rangihouhiri. Tohe tonu taua iwi ki te noho i nga takiwa o Maketu, me te whawhai tonu, hinga atu, hinga mai. A, no te whakatupuranga i a Ariariterangi—i mate i a ratou—ka houhia te rongo e te Roro-o-te-rangi. Ko te rironga mai tenei o te toki-pounamu nei o “Kai-tangata,” Katahi a te Rangihouhiri ka haere, noho rawa atu i Tauranga.

Ka mau ano a Maketu ki a Ngaoho. I muri i tena ka tae mai ano he iwi no te Tairawhiti, ko Ngati Whakahinga, ka noho i Maketu, ka whawhaitia ano e Ngaoho. He maha nga whakatupuranga e riri ana ki tenei iwi, katahi ka kore atu.

Ka taemai ano he iwi ke, engari kihai tenei iwi i kinongia. I noho tahi ratou i roto i a Ngaoho. Heoi ano tona haranga ki a au, ko tona takinga mai i a Ngapuhi ma nga huarahi i puta ai ki nga roto, a ko Mokoia ka horo i te tau 1822.